

4

30 / 1994

Slovenský národopis

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.cceol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

VČLEŇOVANIE PROGRESÍVNYCH TRADÍCIÍ LUDOVEJ KULTÚRY DO SYSTÉMU SOCIALISTICKEJ KULTÚRY A ŽIVOTA PRACUJÚCICH

Štefan Mruškovič: Súčasní ľudoví tvorcovia výtvarných hodnôt nadväzujúcich na ľudové umelecké tradície a ich miesto v systéme socialistickej kultúry	541
Irena Pišútová: Nositelia ľudových tradícií v súčasnej maľbe na skle	553
Richard Jeřábek: Současná neprofesionální plastika v českých zemích	563
Oľga Danglová: K niektorým otázkam štúdia súčasnej estetickej a výtvarnej kultúry ľudových vrstiev	577
Iveta Zuskinová: Súčasný umelecký prejav v Liptove a ich usmerňovanie pre potreby socialistickej kultúry	585
Igor Krištek: Úlohy a problémy národopisného múzejníctva v súčasnosti na Slovensku	591
Mojmír Benža: Výskum ľudovej kultúry obdobia socializmu a jej hmotná dokumentácia v múzeách	599
Jiří Langer: Včleňování progresivních tradic lidové kultury do současné kultury v muzeích v přírodě	603
Jan Souček: Podíl Ústavu lidového umění ve Strážnici na komplexním přístupu ke studiu, dokumentaci a využívání lidové kultury v současném životě	607
Jiří Jaroš: Technické muzejnictví a	

informativní systémy o lidové kultuře	611
Anna Kocourková — Peter Maráky: Národopisná expozícia v prírode z pohľadu návštevníkov	619
František Kalesný: Podiel Mestského múzea v Bratislave na národopisnej prezentácii ľudu Veľkej Bratislavy	627
Josef Kandert: Vesniční specialisté	633

ROZHLADY

K jubileu PhDr. Márie Prasličkovej (Adam Pranda)	639
Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 1981 (Peter Salner)	643
Seminár o aktuálnych metodologických problémoch výskumu (Adam Pranda)	645

RECENZIE A REFERÁTY

Narodna tvorčist ta etnografija 1980 (Mikuláš Nevrlý)	647
Sobranija Muzeja antropologii i etnografii AN SSSR (Eva Večerková)	650
Bibliographia Ethnographica Carpatobalcanica (Viera Urbancová)	653
Ju. V. Bromlej: Sovremennyje problemy etnografii (Ján Podolák)	654
V. Gašparíková: Povesti o zbojníkoch zo slovenských a poľských Tatier (Marta Šrámková)	657
J. Hrozičnik: Turčianski olejkári a šafraníci (Viera Gašparíková)	660
Obsah 30. ročníka	662

СОДЕРЖАНИЕ

ВКЛЮЧЕНИЕ ПРОГРЕССИВНЫХ ТРАДИЦИЙ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ В СИСТЕМУ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И В БЫТ ТРУДЯЩИХСЯ

- М р у ш к о в и ч, Штефан: Современные народные создатели изобразительных ценностей выходящих из народных художественных традиций и их место в системе социалистической культуры 541
- П и ш у т о в а, Ирена: Носители народных традиций в современной живописи на стекле 553
- И е р ж а б е к, Рихард: Современная непрофессиональная скульптура в чешских землях 563
- Д а н г л о в а, Ольга: К некоторым вопросам изучения современной эстетической и изобразительной культуры народных слоев 577**
- З у с к и н о в а, Ивета: Современные народные художественные проявления в Липтове и их направление для нужд социалистической культуры 585
- К р и ш т е к, Игорь: Задачи и проблемы современного этнографического музейного дела в Словакии 591
- Б е н ж а, Моймир: Исследование народной культуры периода социализма и ее материальная документация в музеях 599**
- Л а н г е р, Йиржи: Включение прогрессивных традиций народной культуры в современную культуру в музеях под открытым небом 603
- С о у ч е к, Ян: Доля Института народного искусства в Стражнице в комплексном подходе к изучению, документированию и использованию народной культуры в современной жизни 607
- Я р о ш, Йиржи: Техническая музеология и информационные системы по народной культуре 611
- К о ц о у р к о в а, Анна — М а р а к и, Петер: Этнографическая экспозиция под открытым небом глазами посетителя 619
- К а л е с н и, Франтишек: Доля Городского музея в Братиславе в этнографическом представлении населения Большой Братиславы 627
- К а н д е р т, Йосеф: Деревенские специалисты 633

ОБЗОРЫ

- К ю б и л е ю д р - а М а р и и П р а с л и ч к о в о й (Адам Пранда) 639
- Деятельность Словацкого этнографичес-

- кого общества при САН в 1981 г (Петер Салнер) 643
- Семинар о злободневных методологических проблемах исследования (Адам Пранда) 645

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

- Содержание журнала за 30-й год издания 662

541 INHALT

- DIE EINGLIEDERUNG DER PROGRESSIVEN TRADITIONEN DER VOLKSKULTUR INS SYSTEM DER SOZIALISTISCHEN KULTUR UND INS LEBEN DER WERKTÄTIGEN
- M r u š k o v i č, Štefan: Zeitgenössische volkstümliche Schöpfer der bildenden Werte, die an künstlerische Volkstraditionen anknüpfen, und ihr Platz im System der sozialistischen Kultur 541
- P i š ú t o v á, Irena: Die Träger volkstümlicher Traditionen in der derzeitigen Malerei auf Glas 553
- J e ř á b e k, Richard: Die derzeitige nichtprofessionelle Plastik in den böhmischen Länder 563
- D a n g l o v á, Olga: Einige Fragen des Studiums der derzeitigen ästhetischen und darstellenden Volkskultur 577**
- Z u s k i n o v á, Iveta: Die derzeitigen volkstümlichen künstlerischen Äusserungen im Gebiet Liptov und ihre Lenkung im Hinblick auf die Erfordernisse der sozialistischen Kultur 585
- K r i š t e k, Igor: Aufgaben und Probleme des ethnographischen Musealwesens in der Gegenwart in der Slowakei 591
- B e n ž a, Mojmir: Forschung der Volkskultur in der Zeitspanne des Sozialismus und ihre materielle Dokumentation in den Museen 599**
- L a n g e r, Jiří: Eingliederung der progressiven Elemente der Volkskultur in die gegenwärtige Kultur in den Freilichtmuseen 603
- S o u č e k, Jan: Der Anteil des Institutes für Volkskunst in Strážnice an dem komplexen Zutritt zum Studium, der Dokumentation und Nutzung der Volkskultur in dem gegenwärtigen Leben 607
- J a r o š, Jiří: Technische Musealwesens und Informationssysteme über die Volkskultur 611
- K o c o u r k o v á, Anna — M a r á k y,

Peter: Ethnographische Exposition in der Natur aus der Sicht der Besucher	619
K a l e s n ý, František: Anteil des Städtischen Museums in Bratislava an der ethnographischen Präsentation des Volkes von Gross-Bratislava	627
K a n d e r t, Josef: Landspezialisten	633

RUNDSCHAU

Das Jubiläum der PhDr. Mária Prasličková (Adam Pranda)	639
Die Tätigkeit der Slowakischen ethnographischen Gesellschaft bei der Slowakischen Akademie der Wissenschaften im Jahre (1981 (Peter Salner)	643
Das Seminar über aktuelle methodologische Probleme der Erforschung (Adam Pranda)	645

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

Inhalt der 30. Jahrganges	662
-------------------------------------	-----

CONTENTS

INCORPORATION OF THE PROGRESSIVE TRADITIONS OF FOLK CULTURE INTO THE SYSTEM OF SOCIALIST CULTURE AND INTO THE LIFE OF WORKERS

Štefan M r u š k o v i č: The present folk producers of creative values following the folk artistic traditions and their place in the system of socialist culture	541
Irena P i š ú t o v á: The present day representatives of folk traditions — the field of painting on the glass	553
Richard J e ř á b e k: The present day unprofessional plastic art in Czech lands	563
O l g a D a n g l o v á: To some questions concerning the study of the recent	

aesthetic and creative culture of the people	577
Iveta Z u s k i n o v á: The present day folk artistic manifestations in Liptov and their direction in the conditions for the needs of socialist culture	585
Igor K r i š t e k: Tasks and problems of the contemporary Slovak ethnographic museum research	591
Mojmír B e n ž a: Research of the socialist folk culture and its material documentation in museums	599
Jiří L a n g e r: Progressive folk culture traditions streaming into present culture in scansens	603
Jan S o u č e k: The share of the Institution of the folk art in Strážnice in the complex approach to the study, documentation and utilisation of folk culture in nowadays life	607
Jiří J a r o š: Technical museums and information systems about folk culture	611
Anna K o c o u r k o v á — Peter M a r á k y: Scansen from the view of visitors	619
František K a l e s n ý: The share of the municipal museum in Bratislava in ethnographic presentation of the Great Bratislava population	627
Josef K a n d e r t: Country experts	633

COMMENTARY

To the jubilee of PhDr. Mária Prasličková (Adam Pranda)	639
The activity of the Slovak Ethnographic Society attached to the Slovak Academy of Sciences in the year 1981 (Peter Salner)	643
The seminar on topical methodological problems of the research (Adam Pranda)	645

BOOKREVIEWS AND REPORTS

Content of the 30th volume	662
--------------------------------------	-----

K NIEKTORÝM OTÁZKAM ŠTÚDIA SÚČASNEJ ESTETICKEJ A VÝTVARNEJ KULTÚRY ĽUDOVÝCH VRSTIEV

OLGA DANGLOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Otázky každodennej estetickej a výtvarnej kultúry, vkusu či nevkusy, estetickej výchovy sa v posledných rokoch stali predmetom pozornosti rôznych vedných disciplín. Dotýkame sa ich v každodenných konfrontáciách s obklopujúcim životným prostredím, sú predmetom záujmu nielen estetiky, ale aj kultúrnej politiky, kde sa kladie dôraz na spoločenskú úlohu ideológie a v rámci nej celej estetickej kultúry rozvinutej socialistickej spoločnosti. Nemôže sa im vyhnúť ani etnografia. Ústrednou orientáciou súčasnej slovenskej etnografie je práve zameranie na výskum kultúrno-spoločenských premien súčasnej spoločnosti — najmä dediny a v rámci nej i na premenu výtvarnej a estetickej kultúry.

Ako pristúpiť k výskumu súčasnej vizuálnej estetickej kultúry z etnografického hľadiska? Predovšetkým sa nemožno uspokojiť len so sledovaním a popisom len výtvarne stvárnených objektov a estetických názorov bez zreteľa ku vzťahom s konkrétnym spoločenskovo-kultúrnym prostredím, so súhrou rozmanitých vplyvov a skĺbení mnohých činiteľov ekonomických, historických, etnických, etických, domácich, cudzích atď., ktoré danú kultúru formovali. Bez toho zostanú naše pramene vedomostí o estetickej kultúre neúplné a existencia určitých estetických javov nejasná. Samotné estetično totiž zahrňuje vo

svojich formách vedomie danej spoločnosti, jej svetonáhľad, ktorý je ovplyvnený práve spôsobom života určeným historicko-spoločenskou realitou. Preto i v zdanlivo odťažitých estetických vyjadreniach je vyslovená podstata kultúrno-spoločenského pohybu. Napr. v procese, v ktorom štýl ľudovej kultúry smeroval od abstraktno-geometrického k čoraz viac realistickému až naturalistickému vyjadreniu, možno zachytiť a tušiť spoločensko-kultúrnu premenu, ktorá sa v ľudovej kultúre uskutočnila. Je pravda, že hľadanie a formulovanie odpovede je v takýchto prípadoch ťažké a treba sa vystrihať záverov, ktoré by vyúsťovali do rizikových syntéz.¹

Ak sa nám podarí uchopiť spôsob, akým je vizuálno-estetická kultúra v mnohorakých súvislostiach prepojená s inými sférami kultúry a spôsobu života, potom bude ľahšie riešiť i takú cieľovú otázku, ako je podanie uceleného obrazu o vizuálno-estetickej kultúre konkrétneho spoločenstva a stanovenie miesta a významu estetična v jeho živote.

Z hľadiska výberu adekvátnej výskumnej metódy, ktorá by najviac zodpovedala takto stanoveným cieľom, sa javí ako vhodný monografický mikroanalytický postup — zameranie výskumu na konkrétnu lokalitu, resp. viacero

konkrétnych lokalít. Takýto spôsob priestorového ohraničenia výskumu totiž umožňuje dôvernejšie a prehĺbenejšie štúdium spoločensko-kultúrnej skutočnosti a preto i lepšie uchopenie foriem a názorov, prostredníctvom ktorých sa realizuje estetický odraz skutočnosti.²

Estetickú a výtvarnú kultúru možno sledovať jednak vo sfére hmotnej — pomocou toho, ako sa prejavuje v obklopujúcom predmetovom svete v bývaní, odievaní, nástrojoch každodenných potrieb, obradoch, alebo ešte výraznejšie prostredníctvom samotnej aktívnej výtvarnej produkcie v takých zložkách ako materiál, technika, dekor, farebnosť, rytmus, symetria, jednoduchosť či komplikovanosť foriem; jednak vo sfére významovej, kde treba celú esteticko-vizuálnu kultúru chápať ako výsledok myslenia a vkusu obyvateľov konkrétneho prostredia. Tu sa potom treba sústrediť na priame sledovanie charakteru esteticko-emocionálnych reakcií vo vzťahu k výtvarnej kultúre.

V prvom prípade treba zaujať stanovisko k takým otázkam, ako je predmetová skladba vizuálno-estetickkej skutočnosti. Medzi jednotlivými lokalitami jestvovalo napr. v minulosti rôzne odstupňovanie estetickkej funkcie, pokiaľ šlo o jej prítomnosť v bývaní, odievaní, aktívnej výtvarnej produkcii. Na Záhorí možno jednoznačne hovoriť o väčšej váhe dôrazu na interiér ako napr. v hornom Trenčiansku, kde sa ešte ani v prvej polovici 20. storočia následkom stiesnených existenčných podmienok nevyvinula „parádna izba“. Podobne, ak si premietneme a porovnáme bohato dekorované varianty ľudového odevu z Hontu a Striedmy, málo dekorovaný odev z Kysúc a Turca, ľahko zistíme rozdielne prístupy k estetizácii odevu v jednom i druhom prípade. Ešte väčšie odchýlky sa vynoria v skladbe a funkciách výtvarne stvárnených objektov, ak porovnáme v tej istej lokalite súčasný stav aktívnej výtvarnej produkcie

so stavom napr. pred 80 rokmi. Každému z týchto vývinových úsekov je vlastná odlišná skladba vyjadrovacích prostriedkov. Kým koncom 19. storočia zaznamenávame v Sebechleboch rozvinuté dekoratívne prvky na architektonických detailoch domu, uskutočnené v dreve, kove, kameni, v nasledujúcom období sa vytrácajú a ťažisko sa presúva predovšetkým do sféry ženskej výtvarnej produkcie — tkania, vyšívania odevných súčiastok a bytového textilu. Dnes sa i z tejto výtvarnej produkcie udržali len niektoré formy — napr. výšivka strojom, zato však vznikli formy nové — produkcia gúb z chemlónu, makramé, vyrezávanie rozmanitých dekoratívnych predmetov z preglejky, objavujú sa ojedinelé pokusy o amatérsku maľbu krajíniek a zátiší, ktoré z hľadiska námetu a techniky boli v pôvodnom dedinskom prostredí javom celkom nezvyčajným.

Minulý či súčasný obraz výtvarnej a estetickkej kultúry určitého prostredia, lokality, znamená teda rozdielnu sústavu výtvarných druhov a v rámci nej aj vždy iný súhrn ikonografických vzorov. V intenzite ich pôsobenia je vyjadrený rozdielny vzťah k lokálnej či regionálnej tradícii, prevzatým slohovým vzorom, podnetom masovej kultúry ap. Z hľadiska výskumu súčasného stavu estetickkej a výtvarnej kultúry ľudu je tento moment veľmi dôležitý. Kým pri prevzatí a pretvorení nových vzorov prehovorila v minulosti prostredníctvom tvorby jednotlivcov skoro vždy výraznou rečou lokálna tradícia, charakteristickou črtou súčasnej výtvarnej produkcie ľudu je čoraz prudší nápor elementov nových výtvarných vzorov, ktorý vedie k jednoliatosti výtvarnej kultúry dediny na celom území, k stieraniu lokálnych či regionálnych špecifik, i keď spodný prúd domácej lokálnej tradície presakuje i do dnešnej esteticko-vizuálnej kultúry dediny a často pôsobí ako filter, cez ktorý sa prijímajú i nové vzory a produkty masovej kultúry. Napríklad v dekoratívnom vyba-

vení súčasnej izby v Sebechleboch, v pestrých vzoroch ná záclonách, van-
kúšoch, nástenkách—gubách, umelých
kvetoch vo vázach, všade tu sa jasne
demonštruje oblúba veľkého kvetino-
vého dekoru s prevládajúcimi odtieňmi
červenej a jasných sýtych tónov, ktorá
má svoj pôvod v domácich tkaninách a
výšivke.

Pri zhromažďovaní poznatkov o hmot-
nej — materiálovej sfére vizuálno-este-
tickej kultúry možno použiť a kombino-
vať viaceré výskumné postupy — šta-
cionárny výskum, súčasťou ktorého mô-
že byť bezprostredné voľné pozorovanie,
vopred vypracovaný dotazník, inter-
view, anketa. Všetko postupy, ktoré sú
v etnografii známe a bežne sa používajú.
Prostredníctvom nich možno uskutočniť
základnú inventarizáciu a fotodokumen-
táciu a podať deskripciu o formách a
funkciách výtvarne stvárnených pred-
metov. Do značnej miery tieto výskum-
né postupy, najmä interview, môžu rie-
šiť i otázky týkajúce sa významovej
sféry vizuálno-estetickej kultúry — jej
presahov do sféry vedomostí, vkusu, es-
tetickej návykov, názorov.

Ak vyjdeme z našej osobnej výskum-
nej skúsenosti, ktorá pravdaže nie je
ojedinelá, veľkým prínosom pre pocho-
penie významovej sféry estetickej kul-
túry bolo využitie experimentu.³ S ex-
perimentom sme však pracovali až v ne-
skoršej fáze výskumu, po dôslednejšom
oboznámení sa s kultúrou skúmanej lo-
kality, jej tradíciou a miestnou výtvar-
nou produkciou. Spočíval v pozorovaní
a zázname názorov vidieckeho človeka
na výtvarnú produkciu, ktoré sme skú-
mali prostredníctvom obrazovej ankety,
zostavenej z fotografií, týkajúcich sa
vždy jednej vizuálno-estetickej oblasti
(dom a jeho výtvarné poňatie, odev,
maľba, plastika). V rámci každej oblas-
ti sa prostredníctvom výberu vyobraze-
ní dali vyprovokovať esteticko-emocio-
nálne postoje divákov vo vzťahu k tra-
dičným lokálnym formám, slohovým
prejavom, modernému umeniu, sériovej

výtvarnej produkcii, gýču, prípadne lu-
bovoľne k ďalším esteticko-vizuálnym
javom, podľa toho, aký druh poznatkov
sme chceli predovšetkým získať.

Od informátorov sme žiadali zostave-
nie poradia hodnôt v rámci jednotli-
vých výtvarných oblastí od najvyššieho
po najnižší stupeň hodnotenia. Pritom
sme sledovali reakcie informátorov a
provokovali vysvetlenia, ktoré mohli
motivovať, resp. ovplyvňovať rozhod-
nutie. Snažili sme sa objaviť kritériá a
kategórie, ktoré sa akceptovali pri for-
movaní estetických názorov. Tieto kri-
tériá boli vo veľkej miere spoločensko-
normatívne, vžitú ako časť kultúry a
prirodzene neboli vždy explicitné, ľah-
ko vyjadriteľné, ale skryté, implicitné.
Zvyčajne nebol obvyklý ani úplný sú-
hlas v hodnotení. Názorové nezhody
však poslúžili ako kľúč k aktuálne po-
užívaným kritériám. Kritériá a kategó-
rie, ktoré pomáhali integrovať systém
estetického hodnotenia, boli teda skôr
orientáciami ako princípmi, premisami.

Pri experimente sme koncentrovali
pozornosť na vymedzený počet vybra-
ných osôb podľa vekových a vzdelanost-
ných kritérií a podľa charakteru zamest-
nania. Podľa takéhoto rozvrstvenia mož-
no potom výsledky triediť a číselne zhr-
núť, prípadne vypracovať percentuálne
pomery. Číselné vyjadrenia nie sú však
natolko dôležité, skôr je podstatné vy-
jadrenie tendencie smerujúcej k určité-
mu spôsobu estetického hodnotenia.

Nevýhodou experimentu je časová
náročnosť. V osobe jedného výskumní-
ka sa dá experiment realizovať dosť
ťažko. Tímový postup zas kladie nároky
na kvalifikovanosť výskumníkov. Za-
chytenie esteticko-emocionálnych reak-
cií je totiž obyčajne zložitejšie ako des-
kripcia výtvarných objektov.

Napokon ešte k otázke, v čom spočí-
va zmysel etnografického výskumu sú-
časnej estetickej kultúry širokých ľud-
ových vrstiev? Psychológ, ktorý sa za-
oberá chovaním zvierat v niektorých si-
tuáciách môže exaktne určiť, aké reak-

cie vyvolávajú určité vplyvy u jedincov istého druhu, ale v ľudskom spoločenstve o tom, či je človek citlivý alebo necitlivý, esteticky vnímavý alebo nie, nerozhoduje len vrodená dispozícia k citlivosti vnímania, ale i vzťah, ktorý spája človeka s obklopujúcim svetom, ktorý je určený jeho potrebami. Čím je oblasť potrieb chudobnejšia, tým menej javov, vrátane javov estetických, sa človeka dotýka. Miera schopnosti niečo si esteticky osvojiť je sprievodným znakom spoločensky určeného spôsobu ži-

vota. Preto rôznym spoločenstvám zodpovedá i rôzny druh vizuálno-estetickéj kultúry, rôzne hodnotiace kritériá a meradlá vkusu. A práve tu sa etnografii naskytuje úloha zodpovedať, osvetliť, charakterizovať povahu vizuálnej estetickéj kultúry, ktorá je vo svojich rozmanitých a často rozporných podobách zrkadlom veľkých premien, preskupovaní vnútorných síl spoločenského pohybu, ku ktorým dochádza v dnešnom živote širokých ľudových vrstiev.

POZNÁMKY

- 1 Úvahám nad všeobecnými pravidlami vo vzťahoch medzi charakterom výtvarnej kultúry a povahou spoločenstva v oblasti umeleckohistorického bádania venovali pozornosť W. Hausenstein a H. Kühn. Pozri HAUSENSTEIN, W.: Bild und Gemeinschaft. Entwurf einer Sociologie der Kunst. München 1920. KÜHN, H.: Die Kunst der Primitiven. München 1923. Cit. podľa OSSOWSKI, S.: U podstaw estetyki. Warszawa 1966, s. 386—387.
- 2 Monografickým postupom sme pracovali i pri predchádzajúcich výskumoch. Pozri DANGLOVÁ, O.: Estetická a výtvarná kultúra súčasnej dediny. Kandidátska di-

zertačná práca. Bratislava 1979; Lokálna tradícia a jej miesto v súčasnej výtvarnej kultúre Sebechlebov, rkp.

- 3 So zmienkou o výskume vkusu pomocou vybraných výtvarných diel v reprodukciách sa stretneme napr. v štúdií SCHEUFLERA, V. a SKALNÍKOVEJ, O.: Výskum české menšiny v rumunském Banáti. Národop. Věst. čs. 1964, s. 11—17. Ďalej pozri štúdie JEŘÁBEK, R.: K některým základním teoretickým, metodologickým a metodickým problémům národopisného studia družstevní vesnice. Etnol. Pregl., 12, 1974, s. 101—106; Proměny estetických norem na současné družstevní vesnici. Životní prostředí a tradice. Brno 1975, s. 111—115.

К НЕКОТОРЫМ ВОПРОСАМ ИЗУЧЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ И ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ НАРОДНЫХ СЛОЕВ

Резюме

Наблюдение повседневной визуальной эстетической культуры и ее изменений является естественной составной частью более широко задуманного исследования словацкой этнографии, которая сегодня интенсивно ориентируется на исследование общественно-культурных изменений современной деревни.

Автор делает попытку выдвинуть в своей статье несколько вопросов, касающихся изучения современной визуально-эстетической культуры. Прежде всего она подчеркивает необходимость следить за художественно оформленными объектами и эстетическими взглядами в связи с конкретной общественно-культурной средой. Далее

она подчеркивает необходимость изучения изобразительной культуры в двух плоскостях, с одной стороны, в материальной сфере — при помощи того, как она проявляется в окружающем предметном мире и в самой изобразительной продукции, с другой стороны, в сфере смысловой, где следует визуально-эстетическую культуру понимать как результат мышления и вкуса населения конкретной среды. В первом случае необходимо занять точку зрения по таким вопросам, каким является предметный состав визуально-эстетической действительности, которая дифференцировалась по регионам, а иногда и по местонахождениям, и всегда была иначе классифицирована, если речь шла о ее присутствии в жилище, одежде и активной изобразительной продукции. Кроме того, она изменялась в процессе развития. Прошлая и современная картина изобразительной культуры почти всего означала и различную систему изобразительных видов, а в рамках ее и всегда иную совокупность иконографических образцов. В интенсивности их воздействия было выражено различное отношение к собственной традиции, заимствованным стилевым элементам, стимулам массовой культуры и т. д.

При сборе данных о материальном слое визуально-эстетической культуры можно комбинировать несколько приемов исследования: стационарное исследование, составной частью которого может быть непосредственное свободное наблюдение, предварительно составленный опросник, интервью, анкета, посредством которых можно осуще-

ствлять основную инвентаризацию и дать описание форм и функций художественно оформленных предметов.

Для понимания смысловой сферы эстетической культуры представляется выгодным применить эксперимент, который автор несколько раз использовала в предшествующих полевых исследованиях. Он состоял в наблюдении за реакцией сельского зрителя на предметный мир и изобразительную продукцию. Эстетические реакции автор изучала при помощи анкеты, составленной из фотографий, касающихся всегда одной визуально-эстетической области (дом и его художественное оформление, одежда, живопись, скульптура). В рамках каждой области посредством подбора изображений можно было спровоцировать эстетико-эмоциональные отношения зрителей к традиционным локальным формам, стилевым явлениям, современному искусству, серийной изобразительной продукции, безвкусице или же к другим эстетико-визуальным явлениям.

При эксперименте автор концентрировала внимание на ограниченное количество лиц, отобранных по возрастным, образовательным критериям и по характеру занятий.

Объяснение характера визуальной эстетической культуры имеет значение не только само по себе. С аспекта этнографии характер эстетической культуры служит зеркалом больших перемен общественного движения, которые происходят в современной жизни широких народных масс.

EINIGE FRAGEN DES STUDIUMS DER DERZEITIGEN ÄSTHETISCHEN UND DARSTELLENDEN VOLKSKULTUR

Zusammenfassung

Die Untersuchung der alltäglichen visuellen ästhetischen Kultur und ihrer Veränderungen ist ein natürlicher Bestandteil der breiter konzipierten Forschungstätigkeit der slowakischen Ethnographie, die sich heute intensiv auf das Studium der kulturell-gesellschaftlichen Veränderungen im derzeitigen Dorf orientiert.

Die Autorin versucht in ihren Beitrag einige Fragen zur Sprache zu bringen, die das Studium der derzeitigen visuell-ästhetischen Kultur betreffen. In erster Linie betont sie die unbedingte Notwendigkeit, die darstellenden Objekte und ästhetischen Ansichten im Zusammenhang mit der konkreten gesellschaftlich-kulturellen Umwelt

zu erforschen. Weiterhin unterstreicht sie das zweischichtige Studium der darstellenden Kultur: einerseits in der materiellen Sphäre, mit Hilfe dessen, wie sie sich in der sie umgebenden gegenständlichen Welt und in der eigentlichen darstellenden Produktion äußert, andererseits in der Bedeutungssphäre, wo man die visuell-ästhetische Kultur als Resultat des Denkens und des Geschmacks der Einwohner in einem konkreten Milieu auffassen muß. Im ersten Fall heißt es zu solchen Fragen Stellung zu nehmen, wie es die objektmäßige Komposition der visuell-ästhetischen Wirklichkeit ist, die sich von Region zu Region, ja manchmal von Ortschaft zu Ortschaft differenzierte und immer auf eine andere Art abgestuft war, soweit es sich um ihr Vorhandensein in der Wohnkultur, in der Kleidung und in der aktiven bildnerischen Produktion handelte. Außerdem wandelte sie sich auch im Laufe der Entwicklung. Das frühere und das derzeitige Bild der darstellenden Kultur bedeutete fast stets auch ein unterschiedliches System von darstellenden Gattungen und in seinem Rahmen auch immer einen anderen Komplex ikonographischer Vorbilder. In der Intensität der Wirkung dieser Vorbilder äußerte sich auch die unterschiedliche Beziehung zur eigenen Tradition.

Beim Sammeln von Erkenntnissen über die materielle Schicht der visuell-ästhetischen Kultur kann man mehrere Forschungsmethoden kombinieren — die stationäre Forschung, deren Bestandteil ein unmittelbares freies Beobachten sein kann, die Verwendung eines vorher ausgearbeiteten Fragebogens, das Interview und die Enquete, mittels welcher man eine grundsätzliche Inventarisierung durchführen und eine Beschreibung der Formen und

Funktionen der darstellenden Gegenstände ausarbeiten kann.

Wenn man die Bedeutungsschicht der ästhetischen Kultur erfassen will, ist es vorteilhaft ein Experiment anzuwenden, mit dem die Autorin mehrmals bei früheren Feldforschungen arbeitete. Es besteht in der Beobachtung der Reaktionen des ländlichen Betrachters auf die gegenständliche Welt und auf das darstellende Schaffen. Die ästhetischen Reaktionen untersuchte die Autorin mit Hilfe einer aus Fotografien zusammengestellten Bilderenquete, wobei sich die Fotografien immer auf ein visuell-ästhetisches Gebiet bezogen (auf das Haus und seine künstlerische Ausgestaltung, auf die Kleidung, auf die Malerei, auf die Plastiken). In jeder Region ließen sich mit Hilfe einer Auswahl von Abbildungen ästhetisch-emotionale Einstellungen der Betrachter in Beziehung zu den traditionellen lokalen Formen, zu den Stiläußerungen, zur modernen Kunst, zur serienmäßigen Kunstproduktion, zum Kitsch, gegebenenfalls auch zu weiteren ästhetisch-visuellen Erscheinungen provozieren.

Bei dem Experiment konzentrierte die Autorin ihre Aufmerksamkeit auf eine festgelegte Anzahl von Personen, die nach Alters- und Bildungskriterien sowie nach dem Charakter ihrer Beschäftigung ausgewählt worden waren.

Die Untersuchung des Charakters der ästhetischen Kultur hat nicht nur an und für sich Bedeutung. Vom Aspekt der Ethnographie betrachtet ist der Charakter der ästhetischen Kultur ein Spiegelbild der einschneidenden Veränderungen in der gesellschaftlichen Entwicklung, die im heutigen Leben breiter Volksschichten stattfinden.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 30, 1982, číslo 4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,-; celoročné pred-
platné Kčs 80,-

Rozširuje, objednávky a predplatné prijí-
ma PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1982

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 30, 1982, № 4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гашпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 30, 1982. Nr. 4. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašparíková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 30, 1982, No. 4

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašparíková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 30, 1982, No. 4

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašparíková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA
Amsterdam HOLLAND

